

# ความโลภ : การแก้ปัญหาในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา

## THE SOLUTION GREED IN SOCIETY IN BUDDHISM

พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน

พระสอนศีลธรรมโรงเรียน จังหวัดสระบุรี

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทโร)

วัดวังตะวันตก

ทิพย์วรรณ จันทรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

### บทคัดย่อ

ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภของคนในปัจจุบันกับในอดีตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพฤติกรรมเหมือนกัน คือ การละเมิดศีล 5 ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้บุคคลผู้กระทำและสังคมต้องเดือดร้อน เมื่อมองในแง่ของวงจรปฏิจลสมุปบาท คือ กิเลส กรรม วิบาก จะพบว่า กิเลสคือ ความโลภเป็นเหตุให้อยากได้ในทางที่ผิดศีลธรรม กรรมเป็นส่วนของการกระทำทุจริต และวิบากเป็นส่วนที่ต้องรับผลของการกระทำ เช่น ถูกจับดำเนินคดีตามกฎหมาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าองค์ธรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคม คือ ทาน การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่นเพื่อตัดความโลภ ความตระหนี่ออกจากใจ ศีล เป็นข้อห้ามทางกายวาจาเพื่อการไม่ละเมิดในทรัพย์สินและบุคคลที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น การบรรเทาความโลภและส่งเสริมการลดละความโลภเพื่อสันติสุขแก่สังคม

**คำสำคัญ:** การแก้ปัญหา, ความโลภ, หลักพุทธศาสนา

### Abstract

The social problems caused by the greed of the present with the past appears in scripture Theravada Buddhism is the same behavior is a violation of five precepts of which affect the individual offender and society have suffered. When viewed in terms of the cycle of Dependent Originations are the defilements, action, effect, will find that the defilement is the greed as the cause of bad action and bad action is bad behavior or corruption and effect is an acceptance of action such as to be caught by the law. The principle of Dhamma in Therawada Buddhism finds that principles of Dhamma can be applied to solve

the greed problem in the society are charity is to give the materials to reduce the greed from the mind. The precept is the forbidding of body and speech for no violation the other assets and persons and relieve the greed and promote to reduce the greed for the peace of society.

**Keywords:** The problem solution, greed, Principle of Dhamma

## บทนำ

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท “ความโลภจัดเป็นอกุศลมูล” เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมองและจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยลงจนหมดไปจากจิตใจในที่สุด “เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำจิตใจให้เศร้าหมองความโลภที่เกิดทางใจนั้นเป็นอาการของจิต ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้าแสวงหาปรารถนา เพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครองอันเป็นอาการของกิเลสที่เป็นความชั่วทางใจ” (พระเทพดิลก (ระบแบบ จิตญาโณ), 2535) ได้แก่การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพราะความโลภที่รุ่มร่าจิดใจจึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่การพูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิตจึงเป็นเหตุให้บุคคลทำความชั่วทางกายซึ่งผิดหลักศีลธรรม คือ ย่อมทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ย่อมประพฤติผิดในชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย

## ความหมายของความโลภ

การนิยามความหมายของความโลภ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

คำว่า “โลภ” มาจาก ลูภ (คิทธิย) ในความอยากได้, ณ ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า ลูภณ โโลภ, หมายถึง ความอยากได้ชื่อว่าความโลภ, หรือตัณหา, (พันธุรีประยุทธ์ หลงสมบุญ, 2540)

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า โลภ คือ อาการเป็นเหตุให้อยากได้ หรืออาการที่อยากได้เสียเอง (ลูภกตติ เตนาคติ สย ลูภกตติ โโลภ) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2550)

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยราชสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า โลภคือ “ความอยากได้ไม่รู้จักพอ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

พระคันธसारากวีวงศ์ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภเป็นสาเหตุของความประพฤติในปัจจุบันที่เป็นอกุศลทางกายวาจาหรือใจ” (พระคันธसारากวีวงศ์, 2549)

พระภาสกร ฐิริวฑฒโน กล่าวไว้ในหนังสือปฏิจจสมุปบาทสำหรับคนรุ่นใหม่ว่า “สภาวะของจิตในขณะที่ปรุงแต่งเป็นบาป เป็นโลภมูลจิต คือ จิตโลภ ในเวลาที่มีกามารมณ์ที่น่าปรารถนา เป็นอารมณ์เครื่องยึดเหนี่ยว” (พระภาสกร ฐิริวฑฒโน (ภาวิไล), 2548)

จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้ให้คำนิยามความหมายของความโลภดังกล่าว พอสรุปความได้ว่า ความโลภ เป็นอาการของจิตที่ยากได้ไม่รู้จักพอ เป็นความเศร้าหมองของจิต ซึ่งทำให้บุคคลแสวงหาสิ่งที่ต้องการในทางทุจริต เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็นกิเลสที่โน้มเข้าหาอารมณ์ คือ กามคุณ 5 เป็นสภาวะของจิตในขณะที่ปรุงแต่งเป็นบาป เป็นสาเหตุของความประพฤติที่เป็นอกุศลทางกายวาจาโดยการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเกิดจากโลภมูลจิต

## สาเหตุของความโลภ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแสดงความเป็นเหตุและผลของสิ่งทั้งปวง ตามแนวคิดที่ว่าสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นดำรงอยู่ และดับไปล้วนอิงอาศัยกันและกันในลักษณะสัมพันธ์ต่อกันเป็นกระแสหรือกระบวนการ ห้ามสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้นเหตุหรือเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งปวงไม่ ในพระอภิธรรมปิฎกพระพุทธองค์ตรัสว่า “กิเลสประเภทความโลภแม้จะชื่อว่าเป็นเหตุแห่งความทุกข์” ก็ตาม แต่บางขณะจิตความโลภยังอิงอาศัยกิเลสชนิดอื่นเกิดขึ้น เพราะเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ กล่าวคือ “โลภะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโลภะ โทสะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโทสะ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2543)

พระพุทธโฆสาจารย์ อธิบายสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นตามวิธีแห่งโลภมูลจิต 8 ดวงว่า เมื่อใดบุคคลทำความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ว่าโทษในกามทั้งหลายไม่มีเป็นต้นให้ออกหน้าเป็นผู้ร่าเริงยินดี บริโภคกามทั้งหลาย เชื่อถือทิฐิมนุส (สิ่งที่ตนได้เห็นเป็นมงคล) โดยว่าเป็นสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองมิได้ถูกใคร ๆ ชักจูง เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่หนึ่ง (คือ โสมนัสสหคต ทิฐิวิคตสัมปยุต อสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้นในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชา คนอื่นชักจูง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นอกุศลจิตดวงที่ 2 (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฐิวิคตสัมปยุต อสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น

ในกาลใดบุคคลมิได้กระทำความเห็นผิดให้ออกหน้า เพียงแต่ร่าเริงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง เฟื่องเลื่องอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลักทรัพย์ของผู้อื่นบ้าง มีจิตกล้าแข็ง

เองไม่มีใคร ๆ ชักจูงเลย ในกาลนั้นนอกุศลจิตดวงที่ 3 (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฏฐิตวิปยุต สังขาร ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น ในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชา มีคนอื่นชักจูง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นนอกุศลจิตดวงที่ 4 (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฏฐิต สัมปยุต สังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น

ในกาลใดบุคคลปราศจากวิกัปทั้ง 4 เพราะอาศัยความไม่พร้อมแห่งกามทั้งหลาย บ้างเพราะความไม่มีเหตุแห่งโสมนัสอื่น ๆ บ้างจิตที่ประกอบด้วยอุเบกขา 4 ดวงที่เหลือ จึงเกิด

สาเหตุของความโลภในด้านปัจจัยภายในย่อมมาจากสภาพจิตใจที่เศร้าหมองขุ่นมัว นั้น คือ โมหะ ความลุ่มหลงมัวเมาซึ่งเป็นอกุศลมูลข้อที่ 3 “โมหะเป็นสาเหตุให้เกิดความโลภ ที่เนื่องมาจากการตรึกนึกคิดของตนเองด้วยความอยากได้เพราะไม่มีโยนิโสมนัสการ” ความโลภมีอยู่ประจำใจของปุถุชนทุกคนไม่มากก็น้อย โดยไม่เคยเลือกหน้าเลยว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็ก เหตุการณ์เช่นว่ามานี้ให้เราทดลองสังเกตดูในชีวิตประจำวันก็ได้เพราะเหตุว่า ความโลภมีหลายระดับ คือ ละเอียด กลาง หยาบ ดังที่กล่าวมาแล้วคนส่วนมากจะรู้ว่าเป็น ความโลภก็ต่อเมื่อปรากฏอาการที่รุนแรง เพราะว่าโลภะที่แรงกล้าเป็นราคะ หรือตัณหา ขณะที่เป็น รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะปรากฏขณะนั้นโลภะย่อมเกิด จิตเกิดดับเร็วมาก สำหรับ ปุถุชนไม่อาจรู้ความโลภเกิดในขณะที่สภาวะธรรมปรากฏในทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวัน

สาเหตุของความโลภในด้านของปัจจัยภายนอก คือ กามคุณที่เป็นรูปมากระตุ้น ในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อมก็ทำให้บุคคลกระทำทุจริตทางกายวาจาได้ทันที เมื่อบุคคลต้องการ อำนาจความเป็นใหญ่ที่เกินขอบเขตดังนี้ของพระราชาที่ปรากฏในอรรถกถาของคัลลสูตรว่า พระราชาผู้ตกอยู่ในอำนาจของความโลภ เพราะมีตัณหาเป็นกำลังสนับสนุนเป็นแรงจูงใจ สาเหตุเพราะอยากจะได้ราชสมบัติสองสามประเทศมาครอบครองไว้ในอำนาจของตนเลยถูก ท้าวสักกะปลอมตัวเป็นชายหนุ่มเพื่อให้พระองค์เกิดสำนึกตน ด้วยเครื่องจูงใจว่าจะตีเมืองทั้ง 3 เมืองมาถวาย เมื่อชายนั้นหายตัวไปไม่มาตามสัญญาพระราชาผู้มีความโลภจัดในราชสมบัตินั้น เมื่อระลึกถึงจึงเกิดความเสียดาย พระวรกายเราร้อนทำให้พระอุทรปั่นป่วน เป็นโรคโลหิต ปักขันธิกภาพธ (คือโรคอาเจียนเป็นโลหิต) ไม่หยุดเกินกำลังของแพทย์ที่จะเยียวยาให้หายได้ ต้องประสบกับความทุกข์ปางตาย

ในประเด็นนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลต้องระทมทุกข์ปางตายเพราะอำนาจตัณหาที่เป็นกำลังสนับสนุนความโลภจนจิตใจต้องคล้อยตามอารมณ์ของความอยาก สรุปได้ว่า ในกรณีนี้สมุฏฐานของโรคเกิดจากความอยากได้ที่เกินขอบเขตนั่นเอง

## ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน

ในสังคมไทยปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ปล้นฆ่า การลักทรัพย์ผู้อื่น หลอกหลวง ฉ้อโกง คอร์รัปชัน ปัญหาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ มีสมมุติฐานเริ่มจากปัจเจกบุคคลบ้าง นโยบายของรัฐบ้าง แต่โดยสภาพทั่ว ๆ ไปแล้วปัญหาเหล่านี้จะเริ่มที่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าการบริหารของรัฐเข้าไม่ถึง หรือได้รับการบริการด้านสวัสดิการจากรัฐไม่เป็นธรรม คนเหล่านี้จึงกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ

จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ นับว่ามีผลโดยตรงต่อตัวบุคคลเป็นสำคัญ เพราะเหตุนี้เองจึงเป็นที่มาของปัญหาความโลภอยากได้ และการแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมในที่สุดมนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการด้านปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ความต้องการของมนุษย์บางคนในสังคมไม่ว่า จะอยู่ในฐานะใด ๆ ก็ตาม คือ ต้องการ กิน กาม เกียรติเช่นกัน เมื่อต้องการแล้วไม่ได้ดังที่ต้องการย่อมทำให้จิตใจกระสับกระส่ายด้วยอำนาจของความโลภซึ่งเป็นมโนทุจริต หมายความว่า ทุจริตทางใจตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 ประการคือ 1. คิดโลภอยากได้ของคนอื่น หรือของที่ไม่ควรจะได้ 2. คิดอาฆาตปองร้ายผู้อื่น 3. คิดเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาณ), 2539)

เรื่องมโนทุจริตนี้ เรามักเห็นกันมากในสังคมไทยเช่นเดียวกัน ทุกวันนี้จะเห็นว่าคนเรามีความโลภไม่มีที่สิ้นสุด ร่ำรวยมากแล้วยังไม่พอ ยังหาช่องทางทุจริตประพดิมิชอบ กอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวมากขึ้นไปอีก คิดโลภไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งความโลภนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการประพดิตุจริตตามมา เช่น การประกอบอาชญากรรมด้วยการปล้นฆ่า ลักทรัพย์ผู้อื่น การเล่นเกมพนันเพื่อหวังรวยทางลัด การเล่นเกมเถื่อนเป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2535) เหล่านี้ล้วนสร้างปัญหาในเชิงลบให้แก่สังคมทั้งสิ้น

ดังนั้น จะแยกประเด็นปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบันออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นการศึกษาปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภเริ่มจากการพิจารณาความโลภเชิงวัตถุนิยมละความโลภทางสังคม

### 1. ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภ

การศึกษาปัญหาความโลภและผลที่กระทบต่อสังคมไทยปัจจุบันตั้งแต่ พ. ศ. 2545-2550 เท่านั้น อนึ่งความโลภเมื่อแสดงตัวออกมาเป็นความพยายามทุกวิถีทางเพื่อโน้มน้าวสิ่งที่ตนหมายปองเข้ามาเป็นสมบัติของตน หรือพยายามเหนี่ยวรั้งเข้ามา อย่างไรก็ตามบทบาทของความโลภได้กลายเป็นปัญหาบีบคั้นเบียดเบียนจิตใจของปุถุชนบางคนอยู่ทุกวัน ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทตระหนักถึงปัญหาข้อนี้จึงจัดความโลภเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาลักษณะของความโลภตามที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันพอสรุปออกเป็น 2 ลักษณะคือ

### 1.1 ความโลภเชิงวัตถุนิยม

ความโลภเชิงวัตถุนิยม หมายถึง ความอยากมีเงินทอง อยากได้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ต้องการมีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เครื่องเล่นเพื่อความสนุกสนานนานาชนิด ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่ทันสมัย (แสง จันทรงาม, 2512) สิ่งเหล่านี้อำนวยความสะดวกสบายทำให้บริโภคจนเพลิดเพลิน บางครั้งก็เกิดความพอดี

การพิจารณา ความโลภ เป็นเรื่องของวัตถุนิยมนี้ คือ การที่บุคคลมุ่งจะเสริมสร้างสถานของตนเองให้มั่งคั่งร่ำรวยในทรัพย์สิน พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้รู้ประมาณและบรรเทาแต่ต้องไม่โลภอยากได้ของบุคคลอื่น แต่บุคคลสามารถใช้ความเพียรพยายาม กำลังสติ กำลังทรัพย์ กำลังความคิดของตน เพื่อสร้างสถานะทางความร่ำรวยได้ トラバタイยังไม่ละเมิดในทางทรัพย์สินผลประโยชน์ของบุคคลอื่น トラบานั้นก็ยังเชื่อว่าอยู่ในขอบข่ายของศีลธรรม

อนึ่งในระดับที่สูงขึ้นไปหรือมองให้ละเอียดลงไปอีก “การสะสมทรัพย์สินไว้มากเกินความจำเป็นถือว่าเป็นความโลภเหมือนกันเท่าไรเรียกว่า เกินความจำเป็น จุดนี้ทุกคนรู้พอดีด้วยตนเอง ท่านมหาตมะคานธีกล่าวว่าการสะสมทรัพย์สินไว้เกินความจำเป็นเป็นการขโมย” (วศิน อินทสระ, 2549) อธิบายได้ว่า ทรัพย์สินสมบัติในโลกเป็นของกลางเป็นของโลกมีไว้เพื่อคนในโลก ใครที่สะสมถือกรรมสิทธิ์ไว้เป็นส่วนตัวมากเกินไป ย่อมทำให้ผู้อื่นขาดแคลนยากในการแสวงหาและบริโภคใช้สอย

ในประเด็นความโลภเชิงวัตถุนิยมนี้ มองในแง่ของจิตนิยม คือ ความหมกมุ่นพัวพันในทรัพย์สินของตน เผาพิทักษ์รักษาเอาใจจดจ่อจนกลายเป็นเครื่องกังวล หรือไปไหนไม่ได้ มีความตระหนี่เหนียวแน่นอย่างยิ่ง อาการอย่างนี้ก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างละเอียดเหมือนกัน ต้องแก้ด้วยการพิจารณาเนือง ๆ ถึงโทษของการหวงแหนว่า เป็นสนิมของใจ ทำตนให้ตกเป็นทาสของสิ่งที่มี ก็จะลดอาการความโลภชนิดนี้ลงได้บ้าง

บุคคลที่มีความโลภไม่รู้ประมาณในการแสวงหา และอยากได้จนเกินความจำเป็นก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างกลางเช่นกัน “ตามทฤษฎีวิเคราะห์ความโลภในระดับนี้จะปรากฏขึ้นในจิตสำนึกหรือก่อนจิตสำนึก” (จำลอง ดิษยวณิช, 2544) “ความโลภอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ไม่ชอบธรรมจนต้องโกงหรือแย่งชิงเขาเป็นต้นก็จัดอยู่ในประเภทของความโลภอย่างหยาบ”

อนึ่งเมื่อมองในแง่บริโภคนิยมทำให้วิเคราะห์ได้ในมิติของกาม 2 อย่าง คือ “กิเลสกาม หมายถึง กิเลสเป็นเหตุใคร่ ซึ่งเป็นเจตสิกที่เศร้าหมองชักใจให้อยากได้ ได้แก่ราคะ โลภะ อิจฉาความอยากได้” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

กิเลสกาม คือ กิเลสสายโลภะที่มีอยู่ภายในจิตใบบุคคล ที่ทำให้บุคคลมีความพอใจยินดี รักใคร่ปรารถนาไขว่คว้าต้องการจะได้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุกามหรือพัสตุอันน่าใคร่

เนื่องจากโลกของเราเป็นโลกแห่งสัมผัส สิ่งที่ใจของบุคคลมีความใคร่ ความพอใจยินดี ได้แก่ สิ่งที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ที่ใจไปกำหนดว่า รูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สิ่งนั้นน่าจับต้อง ความพอใจ ความยินดี ความต้องการ ความกำหนด ความโลภ ในสิ่งนั้นก็จะบังเกิดขึ้น

กิเลสตามกับวัตถุตามจึงมีความเกี่ยวเนื่องกัน ถ้ามีเพียงอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง ไม่มีความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจคนก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่น มีวัตถุสิ่งของอยู่ แต่บุคคลไม่ได้ กำหนดหรือสร้างเงื่อนไขว่าสิ่งนั้นเป็นของมีค่า ความพอใจยินดีในสิ่งนั้นก็บังเกิดขึ้น

ดังนั้น วัตถุตาม คือ รูป (สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เช่น โทรศัพท์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เครื่องเล่นเพื่อความสนุกสนานนานาชนิด) เสียง กลิ่น รส สัมผัส โภภะ หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กามคุณ แปลว่า กลุ่มสิ่งของที่บุคคลไปกำหนดว่า น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ เป็นของมีอยู่โดยธรรมชาติตามธรรมดาสิ่งเหล่านี้จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ใจบุคคลหรือไม่ก็มีอยู่ที่บุคคลเหล่านั้นมีกิเลสอยู่ภายในจิตใจหรือไม่ สำหรับปุถุชนแล้ว มีความยินดี มีความพอใจ มีความกำหนดรักใคร่ในอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อเห็น รูป หรือเสียง กลิ่น รส โภภะมากกระทบ ถ้ากำหนดว่าดีก็เลิกละสายโลหิต คือ ความโลภอยาก ได้ก็เกิดขึ้น

ด้วยเหตุนี้ บุคคลจึงไม่ควรโลภจัดและไม่ควรสะสมทรัพย์ไว้เกินความจำเป็น เพราะว่าถ้าเราเป็นคนที่มีความสามารถมาก ก็จะมีโอกาสสะสมทรัพย์สินไว้เป็นส่วนตัวได้มาก จนเกินความจำเป็น คนที่มีความสามารถน้อยด้วยปัญญา ก็จะขาดแคลนลำบากในการแสวงหา ทรัพย์มาเลี้ยงชีพทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ก็จะตกอยู่เฉพาะในมือของผู้มีอำนาจทางการเงิน ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้จะมีเพียงพอเลี้ยงชาวโลกได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละความ ละโมภโลภมากลงเสียบ้างดังที่ท่านมหาตมาคานธีกล่าวว่า “ทรัพยากรธรรมชาติมีเพียงพอ สำหรับทุกคนในโลก แต่ไม่พอเพียงสำหรับคนโลภเพียงคนเดียว” เมื่อเป็นอย่างนี้ สภาพปัญหา สังคมก็จะออกมาในลักษณะที่ว่าคนที่มั่งมีก็มีมากเกินไป คนที่ยากจนก็ขาดแคลนเกินไปทำให้ ประเทศชาติพัฒนาได้ช้า

## 1.2 ความโลภทางสังคม

ความโลภทางสังคม หมายถึง สภาพที่บุคคลเกี่ยวข้องทางสังคมและมีความ ต้องการให้สังคมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนเด่นคนดัง การซื้อ ตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ความต้องการเป็นผู้บังคับบัญชาและการอยากเป็นนักการเมือง เป็นต้นความโลภทางสังคมนี้ หากอยู่ในจุดที่ควบคุมไม่ได้ย่อมดันรนไปในลักษณะของความ ทะเยอทะยานแล้วมักจะดำเนินไปในทางที่ผิดศีลธรรม

อนึ่งความอยากของมนุษย์นั้นมีหลายรูปแบบ “คนที่อยากเด่นดังในสังคมจน เสแสร้งเป็นคนดีศรีสังคมก็มี คนที่อยากมียศตำแหน่งจนต้องแสวงหาด้วยการติดสินบนก็มี ผู้ที่

ถูกความโลภที่เป็นกิเลสครอบงำจิตใจอย่างรุนแรงอย่างนี้เรียกว่า คนโลภจจริต” (พระมหาธีรพล สุขแสง, 2546)

ความอยากของมวลมนุษย์โดยสรุปก็จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ความอยากด้านเศรษฐกิจหรือความอยากด้านวัตถุ เช่น อยากมีเงินทองมาก ๆ รถยนต์ที่มีราคาแพง เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่เป็นต้น และความอยากทางด้านสังคมเช่น อยากเป็นคนมีชื่อเสียงทางสังคม อยากเป็นนักการเมืองเป็นต้น ความอยากด้วยอำนาจกิเลสนั้นนำไปสู่การดิ้นรนแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมอันดีงามของสังคม ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ติดต้ามมาไม่มีที่สิ้นสุด

## การแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

### 1. วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยการให้ทาน

วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยการให้ทาน คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและป้องกันพฤติกรรมของบุคคลที่มีความโลภ โดยนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความเหมาะสม หรือ สอดคล้องกับลักษณะของปัญหาแต่ละกรณี

อนึ่งเนื่องจากเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหามีจำนวนมาก จึงเป็นการยากที่จะนำเอาเหตุปัจจัยเหล่านั้นทั้งหมดพร้อมกับวิธีการแก้ปัญหามาแสดงอย่างครบบริบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงนำเสนอเฉพาะหลักธรรมที่สำคัญและวิธีการแก้ปัญหบบางส่วนกล่าวคือ :

การให้ทาน คือ การเสียสละสิ่งของต่าง ๆ ของตน หรือให้ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็จะสามารถนำมาเป็นอุบายวิธีการแก้ปัญหความโลภในสังคมปัจจุบันได้ตามความเหมาะสม ทานตามความหมาย คือ

ทาน หมายถึง การตัด หมายความว่าตัดความตระหนี่ ขำระความตระหนี่ออกจากขันธสันดานของตน ตัดความโลภ ขำระความโลภออกจากสันดานของตน “ทาน กำจัดความตระหนี่เหนียวแน่นที่นอนจมอยู่ อันเป็นอาสวะชนิดหนึ่ง” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525) “ทานกำจัดความโลภได้”

คำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวว่า การให้ ทาน หมายถึง การให้สิ่งของที่ให้ ตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า alms : money, clothes and food that are given to poor people. หรือ Dāna ; to give, to deal out, giving, dealing out, alms giving (A.S.Hornby, 1997) ซึ่งเชื่อมโยงกับความสำเริง ได้แก่ เรื่องของความสามารถสิ่งที่ได้รับเรื่องของโชค (Brophy, Jere, 1986)

ลักษณะของทาน การให้ที่ประพฤติปฏิบัติกันมี 4 อย่าง คือ

1. การให้เพื่อชำระกิเลส คือ ความตระหนี่ในใจของผู้ให้ เรียกว่า บริจาคทาน การให้ด้วยการเสียสละเพื่อกำจัดความขุ่นมัวแห่งจิตโดยไม่คำนึงถึงผู้รับว่าจะเป็นใครก็ตาม



2. การให้เพื่อตอบแทนคุณความดี เรียกว่า ปฏิการทาน หมายถึง การให้เพื่อตอบแทนหรือบูชาคุณความดีแก่ผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่า เช่น การให้สิ่งของแก่บิดามารดา ครู อาจารย์และบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

3. การให้เพื่อสงเคราะห์ เรียกว่า สังคหทาน หมายถึง การให้เพื่อผูกมิตร ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ในกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับตน โดยมุ่งที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับเป็นสำคัญ

4. การให้เพื่ออนุเคราะห์ เรียกว่า อนุคหทาน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนยากจนด้วยจิตเมตตาสงสารไม่ว่าคนนั้นจะเป็นใคร (พระมหาสุวิทย์ วิบุลยเมธี, 2541)

ทานในพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. อามิสทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ และทรัพย์สินเงินทองภายนอก ทั้งสิ่งที่เป็นที่รักมาก เช่น อวัยวะเลือด ดวงตา เป็นต้นเป็นทาน

2. ธรรมทาน หมายถึง การให้ในส่วนของจิตใจ เช่น การให้ธรรมะ การให้ความถูกต้องดีงาม แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ (สัพพทาน ธรรมทาน ฌินาติ) การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง

3. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ

อามิสทานแบ่งตามทายก คือ ผู้ให้มีประเภท 3 ดังนี้

1. ทานทาส หมายถึง การที่บุคคลให้ของที่ตนไม่บริโภควินิจฉัยเอง เช่น เมื่อได้สิ่งของที่ประณีตก็ใช้เอง เมื่อจะให้ก็ให้สิ่งของที่ไม่ประณีต

2. ทานสหาย หมายถึง บุคคลให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภควินิจฉัย ตนใช้บริโภควินิจฉัยของอย่างไร ถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น

3. ทานสามี หมายถึง บุคคลให้ของที่ตีประณีตกว่าของที่ตนบริโภควินิจฉัย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป

จากความหมายของทานตามที่กล่าวมาแล้วนั้นบ่งชี้อยู่ในตัวเองว่า ทานทำหน้าที่ในเวลาเดียวกัน ได้แก่ (1) สงเคราะห์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แจกจ่ายสิ่งของให้แก่ผู้อื่นบ้าง (อามิสทาน) (2) ประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยเจตนาอันงดงามเป็นแบบอย่างที่ดีบ้าง (ธรรมทาน) (3) การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงละเมิดของผู้อื่น (อภัยทาน) การให้อภัยเป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลยเป็นการให้ที่ง่าย แต่คนเราทำได้ยากเพราะมีกิเลสอยู่ในใจ ต้องอาศัยการฟังธรรม จึงจะเห็นคุณประโยชน์ของการให้อภัย

แล้วจะให้ภัยได้ง่าย ดังมีข้อความปรากฏในอรรถกถาขุททกนิกายจริยาปิฎกว่า “ทานเป็นปฏิบัติต่อโลภะ” “ทานมีการบริจาคเป็นลักษณะ มีการกำจัดโลภะความอยากได้เป็นรส”

เมื่อมองย้อนไปที่กรณีพนักงานขายของรัฐวิสาหกิจในประเด็นนี้ วิธีการแก้ปัญหาความโลภในจิตใจ นาย ค. ควรเคารพในสิทธิทางคู่ครองผู้อื่น โดยสร้างสำนึกว่าคู่ครองของใครใคร่รัก ใคร่หวง การละเมิดในคู่ครองผู้อื่น เป็นการสร้างภัยให้เกิดแก่ตนเอง ในกรณีนี้ถ้าฝ่ายนาย ก. ยอมเสียสละคู่รักของตนให้เป็นทาน (สงเคราะห์ให้อามิสทาน) แก่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นการตัดความตระหนี่คือความหวงแหนออกจากใจ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะให้อภัยทานโดยไม่โกรธตอบเหตุการณ์รักสามเส้าและคดีปัญหาอาชญากรก็จะไม่เกิดหากมองเผิน ๆ จะดูเหมือนว่าการให้อภัยเป็นการให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นมีความสุขสบายใจ แต่ที่จริงแล้วผู้ที่ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุด ก็คือ ตนเองเพราะทุกครั้งที่เราให้อภัยได้จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบากายสบายใจมีความสุขในขณะที่กำลังให้สิ่งที่เป็นประโยชน์เหล่านั้นอยู่ ก็เป็นกระบวนการกำจัดความโลภออกไปจากจิตใจด้วย

จันงค์ ทองประเสริฐ อธิบายความสำคัญของการให้ทาน หรือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของให้แก่ผู้อื่น โดยใช้หลักการของลัทธิโซลิดารีสม์ (Solidarism) ซึ่งท่านเรียกง่าย ๆ ว่า ลัทธิสังคมนิยมพวกโซลิดารีสม์ ถือว่ามนุษยชาติต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นลมปราณ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมด้วยกัน เพราะการกระทำของผู้อื่นผู้ใดยอมกระทำความผิดจนถึงผู้อื่นเสมอ มากหรือน้อยแล้วแต่จะอยู่ใกล้หรือไกล เหมือนกับเราทิ้งก้อนหินลงไปในน้ำ เราจะเห็นคลื่นแตกกระจายออกไปเป็นวงกลมโดยรอบตรงใกล้ก้อนหินก็เป็นคลื่นสูงใหญ่ห่าง ๆ ไปก็จะเล็กลงทุกทีจนเกือบมองไม่เห็น แต่ความเป็นจริงน้ำที่อยู่ไกลออกไปก็ถูกกระแทกกระเทือนเหมือนกัน แต่อาจจะน้อยลงไปตามลำดับการกระทำทุกอย่างของเราย่อมก่อให้เกิดผลดีและผลร้ายกระแทกกระเทือนถึงผู้อื่นด้วย ฉะนั้นหากมีคนบางคนยากจนทุกข์ยากเราก็ต้องช่วยเหลือด้วยเหตุ 2 ประการ คือ

1. เพราะการกระทำของเราอาจมีส่วนสร้างความลำบากให้แก่เขา ดังนั้น เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือเขา

2. เรารู้ว่าตัวของเรา หรือ ลูกหลานของเราจะต้องได้รับทุกข์ อันเป็นผลจากการกระทำของคนอื่น เช่น เกิดโรคระบาดอาจติดผ่านถึงเรา ฉะนั้นการที่เราได้เกื้อกูลผู้อื่นก็เท่ากับเราเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ของเราด้วย (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2539)

ความเห็นของลัทธินี้ตรงกับมติทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการช่วยเหลือกัน หรือการสงเคราะห์กัน ซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับเกื้อกูลกัน โดยเริ่มจากการให้ทานเช่นเดียวกัน ด้วยกระบวนการ “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” พิจารณาเห็นคุณค่าแห่งชีวิตของปัจเจกชนและของสังคม ก็จะทำให้เราปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยท่าทีที่อ่อนโยนและมีเมตตาจิตจะให้ทานเพื่อเกื้อกูลต่อผู้อื่นและบรรเทาความโลภในใจของเราด้วย

การปรับฐานความคิดให้เป็นสัมมาทิฐิอย่างนี้ ย่อมก่อให้เกิดความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์แล้วจะทำให้เราตัดความตระหนี่ไม่คิดกอบโกยเอาแต่ฝ่ายเดียวแต่กลับจะสงเคราะห์ผู้อื่นอยู่เรื่อยไป ดังนั้น ทานจึงเป็นความเต็มใจที่จะให้ เต็มใจที่จะเปิดเผย ไม่ปกป้องตัวเองด้วยความตระหนี่ให้เกิดความกลัดกลุ้มใจไม่หวังผลว่าจะได้ตอบแทนหรือไม่ (เชอเกียม ตรุงปะ, รินโปเช, 2528)

การศึกษาในมิตินี้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ด้วยการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเว้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์คือการเอาตัวรอดเอาเปรียบด้วยการกอบโกยเฉพาะประโยชน์ส่วนตัวด้วยความโลภ ตลอดจนเกื้อหนุนให้เกิดการประพุดอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมปัจจุบัน หรือที่เรียกว่า เรียนเพื่อให้รู้จักอยู่ร่วมกัน

การนำองค์ธรรม คือ ทาน มาปรับประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ บุคคลในสังคม ควรปลูกจิตสำนึกในการแบ่งปันวัตถุสิ่งของ ๆ ตน ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นบ้าง ไม่สะสมไว้มากจนเกินความเป็น ซึ่งเป็นการอุปถัมภ์ความโลภ ความตระหนี่ออกจากใจ

ทาน คือ การแจกจ่ายแบ่งปันที่เป็นหลักธรรมกลุ่มเดียวกับศีล คือ เจตนาที่ไม่ละเมิดและเบียดเบียนผู้อื่นที่เป็นวินัยพื้นฐานของสังคม เมื่อบุคคลในสังคมปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ มีการให้ทานและมีศีลเป็นเครื่องพัฒนากายวาจา ตนเองและสังคมก็ไม่เดือดร้อน ก็จะสามารถปรับประยุกต์นำเอาหลักธรรมกลุ่มนี้มาเป็นวิธีการแก้ปัญหาลความโลภในสังคมปัจจุบันได้

## 2. วิธีการแก้ปัญหาลความโลภด้วยศีล

คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของชุมชน การจัดการสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลการดำรงอยู่ด้วยดีของชุมชนนั้น ศีลขั้นพื้นฐานหรือระดับเบื้องต้นที่สุด ก็คือ “การไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกายหรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน ศีลขั้นต้นนี้เรียกว่า ศีล 5 หรือ สิกขาบท 5” ดังมีข้อความว่า “คนมีศีลไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่โลภ”

จะสรุปหลักทั่วไปของศีลขั้นพื้นฐานที่เป็นวิธีการแก้ปัญหาลความโลภสำหรับประชาชนทั่วไปในสังคมปัจจุบัน มานำเสนอพอเป็นแนวทางประกอบความเข้าใจ ในเรื่องศีลให้เห็นความหมายและขอบเขตพร้อมทั้งเนื้อหาของศีลให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นศีลขั้นพื้นฐาน คือ ศีลที่

เป็นหลักกลางซึ่งเป็นความหมายของสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะที่เป็นองค์ของมรรค ได้แก่การพูดการกระทำ การประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตามที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งปราศจากความทุจริตหรือความคิดเบียดเบียน

1. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่

- 1) ละมุสาวาท เว้นจากการพูดเท็จ รวมถึงสัจจาจา พูดคำจริง
- 2) ละปิสุณวาจา เว้นจากการพูดส่อเสียด รวมถึงพูดคำสามานสามัคคี
- 3) ละผรุสวาจา เว้นจากการพูดคำหยาบ รวมถึงพูดคำอ่อนหวานสุภาพ
- 4) ละสัมผัปปลาปะ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ รวมถึงพูดคำมีประโยชน์

2. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ได้แก่

- 1) ละปาณาติบาต เว้นจากการทำลายชีวิต รวมถึงการกระทำช่วยเหลือ

เกื้อกูล

- 2) ละอทินนาทาน เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้

- 3) ละกาเมสุ มิจฉาจาร เว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม รวมถึงสหารสันโดษ

3. สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ละมิจฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีพ

รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริตเว้นจากการค้าที่เป็นโทษ 5 อย่าง แต่สำหรับบุคคลที่ครองเรือนไม่สามารถปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้ว ก็มีการผ่อนลงเอาสาระของศีลพื้นฐานนี้มาแสดงเป็นข้อกำหนดขั้นต้นที่สุดในทางความประพฤติของมนุษย์ เท่าที่จำเป็นพอที่จะทำให้สังคมมนุษย์อยู่กันโดยปกติสุขและแต่ละคนก็มีชีวิตที่ไม่เป็นโทษภัยแก่กัน เรียกข้อกำหนดนี้ว่า สิกขาบท 5 หรือต่อมาเรียกว่า ศีล 5 ได้แก่

1. เว้นจากปาณาติบาต คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น

ทางด้านชีวิตร่างกาย

2. เว้นจากอทินนาทาน คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น

ทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

3. เว้นจากกาเมสุ มิจฉาจาร คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น

ทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน

4. เว้นจากมุสาวาท คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วย

วาจาเท็จโกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

5. เว้นจากของเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ

การดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

อนึ่งการจะกำหนดว่า จะละเมิดศีลหรือไม่ ประเด็นนี้พิจารณาได้ทั้งองค์ประกอบของการกระทำแต่ละกรณี หรือที่เรียกว่าองค์สำหรับตัดสิน ต่อเมื่อกระทำการครบทั้งหมดขององค์ประกอบคือ

ศีลข้อ 1 ปาณาติบาตมืองค์ 5 คือ (1) สัตว์มีชีวิต (2) รู้ยั่วว่าสัตว์มีชีวิต (3) จิตคิดจะฆ่า (4) มีความพยายามฆ่า (5) สัตว์ตายด้วยความเพียรนั้น

ศีลข้อ 2 อทินนาทานมืองค์ 5 คือ (1) ของผู้อื่นหวงแหน (2) รู้ยั่วว่าเขาหวงแหน (3) จิตคิดจะลัก (4) มีความพยายาม (5) ลักของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อ 3 กาเมสุ มิจฉาจารมืองค์ 4 คือ (1) อคมณียวัตถุ ได้แก่สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด (2) จิตคิดจะเสพ (3) มีความพยายามในการเสพ (4) ยังมรรคคืออวัยวะสืบพันธุ์ให้ถึงกัน

ศีลข้อ 4 มุสาวาทมืองค์ 4 คือ (1) เรื่องไม่จริง (2) จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน (3) มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น (4) ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น

ศีลข้อ 5 สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานามืองค์ 4 คือ (1) สิ่งนั้นเป็นของเมา (2) จิตใคร่จะดื่ม (3) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่ม (4) กลืนให้ล่องลำคอลงไป

จากการพิจารณาปัญหาความโลภที่เกิดในสังคมปัจจุบันโดยส่วนใหญ่แล้วบุคคลจะทำไปเพราะต้องการเงินมากที่สุด ให้ความสำคัญแก่เงินในการดำรงชีวิตประจำวัน จนลืมกรอบของศีลธรรมที่สั่งมาทางพระพุทธศาสนาไป ในประเด็นนี้พระพุทธศาสนาเถรวาทมีท่าทีต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องเงิน (โภคทรัพย์) ในหลายแง่ดังนี้ คือ

1. ในแง่บุคคล ควรดำเนินตามพุทธปฏิบัติที่นิยมยกย่องคนมีทรัพย์ เฉพาะผู้ที่ร่ำรวยขึ้นมาด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยทางสุจริตชอบธรรม และใช้ทรัพย์นั้นทำสิ่งที่ดีงามบำเพ็ญประโยชน์ คือ ยกย่องคนดีมีประโยชน์เหนือคนมีทรัพย์ โดยเฉพาะจะต้องฝึกสอนคนรุ่นใหม่ให้มีค่านิยมที่เห็นเป็นความดีงาม ต่อเมื่อได้สร้างสมโภคทรัพย์ด้วยความเพียรสุจริต

2. ในแง่สังคม ตามหลักพระพุทธศาสนา ทรัพย์เป็นอุปกรณ์หรือเป็นปัจจัยอุดหนุนชีวิต ไม่ใช่จุดหมายของชีวิต ทรัพย์จึงควรเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์มีความสะดวกมากขึ้น และพร้อมมากขึ้นในการที่จะดำเนินชีวิตที่ดีงามและทำกิจที่ดีงามเพื่อเข้าถึงสิ่งที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

3. ในแง่รัฐ พระพุทธศาสนามองเห็นความสำคัญของทรัพย์ในสังคมของชาวโลกว่าความจนเป็นทุกข์ในโลก “ความยากไร้ขาดแคลนเป็นสาเหตุสำคัญของอาชญากรรม และความชั่วร้ายต่าง ๆ ในสังคม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) เช่นเดียวกับความโลภและสัมพันธ์กันกับความโลภด้วย และถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลจัดสรรปันทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้ต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ ประกอบกันและที่เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะการจัดให้ราษฎรทุกคนมีทางทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต การส่งเสริมอาชีพ การจัดสรรเกี่ยวกับทุนและอุปกรณ์ การควบคุมการกระทำที่ไม่ชอบธรรม การเอารัดเอาเปรียบเป็นต้น เมื่อภาครัฐดำเนินตามนโยบายนี้ได้ ปัญหาความยากจนก็จะลดน้อยลง และเป็นการ

แก้ปัญหาความโลภที่เกิดจากการเพ่งเล็งในทรัพย์สินผู้อื่น ซึ่งเป็นที่มาปัญหาของอาชญากรรมในสังคม

ฉะนั้นการนำหลักศีล 5 ไปประยุกต์ใช้ในสังคม กล่าวคือ ทุกคนควรมีจิตสำนึกในศีล 5 ที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ควรเบียดเบียนหรือทำลายชีวิตกันไม่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ละเมิดสิทธิทางเพศ และพฤติกรรมเสี่ยงเกี่ยวกับสิ่งเสพติด อันขัดต่อกฎหมาย ค่านิยมที่ผิดต่อสังคมและเป็นทางแห่งความเสื่อมเพราะความโลภเกินขอบเขตเมื่อบุคคลได้นำไปปฏิบัติกับชีวิตประจำวันแล้ว ตนเองและสังคมย่อมประสบกับความสุขไม่เดือดร้อน

## สรุป

การแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นนี้ ผู้เขียนจะยกหลักธรรมในระดับทานขึ้นกล่าวก่อนซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติที่บรรเทาหรือข่มความโลภ ในระดับต้น ๆ หรือขั้นหยาบได้แก่หลักธรรมในระดับทานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและในอรรถกถานอกเหนือจากการให้เพื่อตัดความตระหนี่เหนียวแน่นนอนจมอยู่ภายในใจก็ตามถึงกระนั้น ก็ยังหมายรวมถึงข้อปฏิบัติที่เป็นส่วนหลักอีกส่วนหนึ่งซึ่งสามารถขยายไปสู่หลักธรรมอีกหลายหมวด และแต่ละหมวดก็แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างกัน เช่น ศีล เป็นหลักธรรมที่พัฒนากายวาจาให้อยู่ในระดับปกติไม่ละเมิดกฎบัญญัติของสังคม เมื่อมีศีลเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติแล้วย่อมไม่คิดเบียดเบียนชีวิตหรือละเมิดในทรัพย์สินและคุ้มครองผู้อื่น ยินดีพอใจด้วยสิ่งของ ๆ ตน

## เอกสารอ้างอิง

- A.S.Hornby. (1997). Dictionary of Current English. Great Britain : Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire.
- Brophy, Jere. (1986). ON MOTIVATINGSTUDENTS. Occassional Paper No. 101. East Lansing, Michigan: Institute for Research on Teaching, Michigan State University.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2539). ศาสนาปรัชญาประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด.
- จำลอง ดิษยวณิช. (2544). จิตวิทยาของความดับทุกข์. เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์.
- เชอเกียรติ ตรงปะ. รินโปเช. (2528). ลิงหลอกเจ้า ลอกคราบวัตถุนิยมทางศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคิมทอง.
- พระคันธสาราภังค์. (2549). โพธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์.

- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). (2535). อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ศัพท์ วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พุทธธรรมฉบับขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภาสกร ฐิริวิฑูโร (ภาวิไล). (2548). ปฏิบัติสมุปปาตสำหรับคนรุ่นใหม่. เชียงใหม่ : บริษัทนันทพันธ์พรุ่งนี้ จำกัด.
- พระมหาสุวิทย์ วิเศษโก. (2541). ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). (2539). ธรรมปริทรรศน์ 2. อธิบายธรรมวิภาค ปรีเฉพ ที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรพล สุขแสง. (2546). การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พันธุ์ประยุทธ์ หลงสมบุญ. (2540). พจนานุกรม มคอ – ไทย. กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วคิน อินทสระ. (2549). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2535). ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2525). ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2512). พุทธศาสนาวินัย. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ.